

تارىخىي پاكىتلارنى يوققا چىقارغىلى بول-
مايدۇ، بۇرمىلىغىلىمۇ بولمايدۇ. شىنجاڭنىڭ
تارىخى ۋە مەدەنىيىتى توغرىسىدىكى تەتقىقاتنى
كۈچەيتىش ئارقىلىق، پاكىتلارنى ئوتتۇرىغا
قويۇش، داۋلى سۆزلەش لازىم. توغرا تارىخ
قارىشى، مەدەنىيەت قارىشى بىلەن پۈتكۈل
ئاپتونوم رايوندىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە
خەلق ئاممىسىنى تەربىيەلەش، بولۇپمۇ ياش-
ئۆسمۈرلەرگە بولغان تەربىيىنى كۈچەيتىش كې-
رەك.

مۇندەرىجە

1. شىنجاڭ تارىخىنىڭ چوڭ مەھنىسى — شىنجاڭنىڭ جۇغراپىيىلىك مۇھىتىنىڭ قانداق ئالاھىدىلىكى بار؟
2. تاش قوراللار دەۋرىدىكى شىنجاڭ قانداق ھالەتتە ئىدى؟
3. 3 — 4 مىڭ يىل ئىلگىرى شىنجاڭ ئاھالىلىرى قانداق ياشايتتى؟
4. غەربىي ئوماي ئانا (شىمۇۋاڭ) بىلەن جۇمۇۋاڭ ھەققىدىكى رىۋايەتنى بىلەمسىز؟
5. غەربىي يۇرتتىكى 36 بەگلىك قايسى جايلارغا جايلاشقان؟
6. چىن، خەن سۇلالىلىرى دەۋرىدە شىنجاڭدا قايسىسى كۆچمەن چارۋىچى مىللەتلەر ياشىغان؟
7. خەنئۇدى نېمە ئۈچۈن جالڭ چيەننى توختىرىلارغا ئەلچىلىككە ئەۋەتكەن؟
8. جالڭ چيەن نېمە ئۈچۈن غەربىي يۇرتقا قايتا ئەلچىلىككە باردى؟
9. شىجۈن مەلىكە نېمە ئۈچۈن ئۇسۇنلارغا ياتلىق قىلىنغان؟
10. جىبىيۈي (غەمخالاس) مەلىكە ئۇسۇندا قانداق كەچۈرمىشلەرنى باشتىن كەچۈرگەن؟
11. غەربىي خەن سۇلالىسىنىڭ ئۇسۇنلار بىلەن قۇدىلىشىشنىڭ قانداق تارىخىي رولى بار؟
12. فېڭ لياۋنى نېمە ئۈچۈن ئايال دىپلومات بولۇشقا مۇناسىپ دەيمىز؟
13. نېمە ئۈچۈن غەربىي يۇرت باش قورۇقچىبەگ مەھكىمىسىنىڭ تەسىس قىلىنىشىنى غەربىي يۇرتنىڭ ئېلىمىز تېررىتورىيىسىگە كىرگەنلىكىنىڭ بەلگىسى دەيمىز؟
14. غەربىي خەن سۇلالىسى ھۆكۈمىتى نېمە ئۈچۈن غەربىي يۇرتتا ھەربىي تېرىقچىلىقنى يولغا قويغان؟
15. ساكارائۇل خانى يەن خەن سۇلالىسى مەركىزىي ھۆكۈمىتىنىڭ غەربىي يۇرتتىكى ھۆكۈمرانلىقىنى قانداق قوغدىدى؟
16. ساكارائۇل خانى كاڭ دادىسىنىڭ ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش ئىرادىسىگە قانداق ۋارىسلىق قىلدى؟

- قىلدى؟ 23
17. «ئۈچ قېتىم توسۇلۇپ، ئۈچ قېتىم ئېچىلىش» قانداق ۋەقە؟ 25
18. «قەلەمنى تاشلاپ، ئەلەمنى ئېلىش» دېگەن ئىبارىنىڭ تارىخى مەنبەسىنى بىلەمسىز؟ 27
19. بەن چاۋ قانداق قىلىپ غەربىي يۇرتتىكى ھەر قايسى بەگلىكلەرنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن؟ 28
20. بەن چاۋ غەربىي يۇرتنىڭ خەتەرلىك ۋەزىيىتىنى قانداق ئوڭشىغان؟ 30
21. شەرقىي خەن سۇلالىسىنىڭ سانغۇنى گېڭ گۇڭ ئالتۇنئالمىق (جىمىسار) نى قوغداش ئۇرۇشىدا نىڭ غەلبىسىنى قانداق قولغا كەلتۈرگەن؟ 32
22. گېڭ گۇڭ سۈلى شەھىرىنى قانداق قوغدىغان؟ 33
23. شەرق بىلەن غەرب ئوتتۇرىسىدىكى قاتناش لىنىيىسى نېمە ئۈچۈن «يىپەك يولى» دەپ ئاتىلىدۇ؟ 35
24. كىشىلەر نېمە ئۈچۈن دۇنخۇاڭ ۋالىيىسى ساڭ سىنى سېغىنىدۇ؟ 37
25. تۇيغۇنلار غەربىي يۇرتقا قانداق بارغان؟ 39
26. شىمالىي ۋېي سۇلالىسى غەربىي يۇرتنى قانداق بىرلىككە كەلتۈرگەن؟ 40
27. كومراجۇا بۇددا دىنىنىڭ ئىچكىرىگە تارقىلىشىدا قانداق مۇھىم رول ئوينىغان؟ 42
28. قاڭقىللارنىڭ پۇۋۇرغۇر قەبىلىسى نېمە ئۈچۈن غەربكە كۆچكەن، ئۇلارنىڭ كېيىنكى ئەھۋالى قانداق بولغان؟ 44
29. جۇرجانلار نېمە ئۈچۈن غەربىي يۇرتتا يېغىلىق قىلغان؟ 45
30. ئالدىنقى لياڭ سۇلالىسىنىڭ تۇرپاندا ۋىلايەت-ناھىيە تەسىس قىلىشىنىڭ قانداق ئەھمىيىتى بار؟ 46
31. قۇجۇدىكى خەنزۇلار ھاكىمىيىتى تۇرپان ئويمانلىقىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى قانداق ئىلگىرى سۈرگەن؟ 48
32. ئىككى خەن، ۋېي، جىن سۇلالىلىرى دەۋرىدە شىنجاڭ بىلەن ئىچكى جايلارنىڭ ماددىي مەھسۇلات ئالماشتۇرۇش ئەھۋالى قانداق بولغان؟ 49
33. ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكىنىڭ پىلە بېقىش، يىپەكچىلىك تېخنىكىسى شىنجاڭغا قانداق تارقالغان؟ 51
34. تۈرك خانلىقى قانداق باش كۆتۈرۈپ چىققان ۋە قانداق گۇمران بولغان؟ 52
35. سۈجىپ نېمە ئۈچۈن مۇزىكا پىرى دەپ ئاتىلىدۇ؟ 54

36. سۆي سۇلالىتى دەۋرىدە ئۆتكەن پېي جۈي ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك بىلەن غەربىي يۇرتنىڭ ئالاقىسىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە قانداق خىزمەت كۆرسەتكەن؟ 55
37. ئاشناشەر تاڭ سۇلالىسىنىڭ غەربىي يۇرتنى بىرلىككە كەلتۈرۈشى ئۈچۈن قانداق خىزمەت كۆرسەتكەن؟ 57
38. ئەنشى، بەشبالىق قورۇقچىبەگ مەھكىمىلىرى تاڭ سۇلالىسى غەربىي يۇرتتا قۇرغان قانداق ئورگان؟ 59
39. ئەنشىدىكى تۆت قورغان قايسى جايلارنى كۆرسىتىدۇ؟ 60
40. تاڭ سۇلالىسى مەركىزىي ھۆكۈمىتى غەربىي يۇرتتا قانداق سىياسىي، ھەربىي تۈزۈملەرنى يولغا قويغان؟ 62
41. تاڭ سۇلالىسىنىڭ غەربىي يۇرتتا تېرىقچىلىق قىلىشى قانداق رول ئوينىغان؟ 63
42. تاڭ دەۋرىدىكى راھىب شۈەنزىڭنىڭ ھىندىستانغا نوم ئالغىلى بارغانلىقى بولغان ئىشمو؟ 64
43. شۈەنزىڭ نېمە ئۈچۈن غەربىي يۇرتتىكى ئەللەردە تۆردە ئولتۇرغان؟ 66
44. شۈەنزىڭنىڭ ھىندىستانغا سەپەر قىلىشى جۇڭگو بىلەن چەت ئەللەرنىڭ مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشىغا قانداق تۆھپە قوشقان؟ 67
45. شىنجاڭ تارىخىدا قايسى دىنلار بولغان؟ 68
46. شىنجاڭدا مەشھۇر تاش غارلاردىن (مىڭئۆيلەردىن) قايسىلىرى بار؟ 70
47. غەربىي يۇرت ئۈسسۈل سەنئىتى ئوتتۇرا تۈزلەڭلىككە قانداق تەسىر كۆرسەتكەن؟ 72
48. شىمالىي چۆللۈك ئۇيغۇرلىرى قانداق باش كۆتۈرۈپ چىققان، ئۇيغۇر خانلىقى بىلەن تاڭ سۇلالىسى مەركىزىي ھۆكۈمىتىنىڭ مۇناسىۋىتى قانداق بولغان؟ 73
49. تاڭ سۇلالىسى بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ قۇدىلىشىشى قانداق تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە؟ 75
50. ئۇيغۇرلار غەربىي يۇرتقا قانداق كېلىپ قالغان؟ 76
51. سۇڭ سۇلالىسى ئەۋەتكەن ۋەكەل يەندې باشچىلىقىدىكى ئەلچىلەر ئۆمىكىنىڭ قۇجۇغا ئەلچىلىككە بېرىش نەتىجىسى قانداق بولغان؟ 78
52. نېمە ئۈچۈن قارىخانىيلار سۇلالىسىنى ئەمەلىيەتتە ساتۇق بۇغراخان قۇرغان دەيمىز؟ 79
53. ئىسلام دىنى شىنجاڭغا قانداق تارقالغان؟ 81
54. ئۇدۇن لى جەمەتى خانلىقى ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتىكى مەركىزىي سۇلالىلەر بىلەن قانداق مۇناسىۋەتنى ساقلىغان؟ 83

55. قىتانلار قۇرغان غەربىي لياۋ سۇلالىسى قانداق قىلىپ قارىخانىيلار سۇلالىسىنىڭ ئورنىنى ئىگىلىگەن، غەربىي لياۋ سۇلالىسى غەربىي يۇرتتا قانداق تۆھپە ياراتقان؟ 84
56. ئىدىقۇت ئۇيغۇرلىرى نېمە ئۈچۈن موڭغۇللارغا بەيئەت قىلغان؟ 87
57. نېمە ئۈچۈن قارلۇقلارمۇ موڭغۇل خانلىقىغا ئەل بولغان؟ 88
58. كۈچلۈك غەربىي لياۋ سۇلالىسىنىڭ ھاكىمىيەت ھوقۇقىنى قانداق تارتىۋالغان، يەنە موڭغۇللار تەرىپىدىن قانداق يوقىتىلغان؟ 90
59. فۇجۇنى قەھرىمانلارچە قوغداش جېڭىدە مۇھاسىرە قانداق بۆسۈپ تاشلانغان؟ 91
60. تۇغلۇق تېمۇر چاغاتاي خانلىقىنى قانداق قىلىپ قايتا بىرلىككە كەلتۈرگەن؟ 93
61. لىيەن شىشيەننى نېمە ئۈچۈن مەشھۇر ۋەزىر دەيمىز؟ 96
62. ئارغۇن سالى قانداق كاتتا سىياسەتچى ئىدى؟ 98
63. ئىلىم ئىشىدا تەلەپچان مازۇچاڭنىڭ ئەدەبىياتتا قانداق مۇۋەپپەقىيەتلىرى بار؟ 100
64. پروزىچى گۈەن يۇنشىنىڭ قانداق گەۋدىلىك مۇۋەپپەقىيەتلىرى بار؟ 101
65. لۇ مىڭشەننىڭ «تېرىقچىلىق، يېپەكچىلىك، ئوزۇق-تۈلۈك، كىيىم-كېچەك ئاساسلىرى» قانداق ئەسەر؟ 103
66. جۇ يۈەنجاڭ نېمە ئۈچۈن قۇمۇلغا ئىككى قېتىم ھۇجۇم قىلغان، نەتىجىسى قانداق بولغان؟ 104
67. مىڭ سۇلالىسى مەركىزىي ھۆكۈمىتى نېمە ئۈچۈن قۇمۇل ياساۋۇلخاننىسىنى قۇردى؟ 106
68. جېن چىڭ غەربىي يۇرتقا نېمە ئۈچۈن ئەلچىلىككە چىققان؟ 107
69. سەئىدخان ياشلىق دەۋرىدە تۈرلۈك دىۋارچىلىققا ئۇچرىغان بولسىمۇ، ئۇ نېمىشقا ئىرادىسىدىن قايتىمىغان؟ 109
70. سەئىد يەكەن خانلىقىنى قانداق قۇردى؟ 111
71. باتۇر قۇنتەيجى نېمە ئۈچۈن «ئويرات قانۇنى»نى تۈزۈشنى تەشەببۇس قىلدى؟ 112
72. كاڭشى نېمە ئۈچۈن غالىدغا قارشى ئۈچ قېتىم ئەسكەر تارتقان؟ 114
73. چيەنلۇڭنىڭ جۇڭغارلارنى تىنچىتىشنىڭ قانداق زور تارىخىي ئەھمىيىتى بار؟ 116
74. چيەنلۇڭ خان نېمە ئۈچۈن شېئىر يېزىپ ئايۇشنى مەدەيىلىدى؟ 118
75. نېمە ئۈچۈن چوڭ-كىچىك خوجىلار توپىلىڭنىڭ بېسىقتۇرۇلۇشى بىلەن شىنجاڭ رايونىنىڭ بۆلۈنمە ۋەزىيىتى ئاياغلاشتى دەيمىز؟ 120

76. ئوچتۇرپان قوزغىلىڭىنىڭ پارتلاش سەۋەبى نېمە، ئۇنىڭ ئاقسۆڭىتى قانداق بولغان؟ 122...
77. تورغۇتلارنىڭ ۋەتەنگە قايتىپ كېلىشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ھەرىكىتىنىڭ ئۆتمۈشى قانداق بولغان؟ 124
78. تۇرپاندىكى ئىمىن خوجا بىلەن ئوغلى سۇلايمان نېمە ئۈچۈن «سۇلايمان ۋاڭ مۇنارى»نى ياساتقان؟ 125
79. ئىپارخان دېگەن كىشى راستتىن بولغانمۇ؟ 127
80. ۋەتەن بىدىرلىكىنى قوغدىغان يۇنۇس نېمە ئۈچۈن ئۇۋالچىلىققا قالغاندىمۇ رايىدىن قايتىمىدى؟ 129
81. جاھانگىر خوجىنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭدىكى ئاقسۆڭىتى قانداق بولغان؟ 131
82. تاجىك بۈركۈتى قۇلچاق قانداق قىلىپ ۋەتەن ئۈچۈن باتۇرلارچە قۇربان بولغان؟ 133
83. ئىلىدىكى خان ئۆستىڭى نېمە ئۈچۈن «لىن بېگىمنىڭ ئۆستىڭى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ؟ 135
84. يەتتە خوجا توپىلىڭىنىڭ ئۆتمۈشى قانداق بولغان؟ 137
85. چارروسىيە نېمە ئۈچۈن ئىپىلىمىزنىڭ يارغۇت ئالتۇن كېنىنى تارتىۋالماقچى بولغان؟ 139
86. چۆچەك خەلقى چارروسىيەنىڭ سودا چەمبىرىكىنى نېمە ئۈچۈن كۆيدۈرگەن؟ 141
87. كۇچا دېھقانلار قوزغىلىڭى قانداق پارتلىغان، نېمە ئۈچۈن مەغلۇپ بولغان؟ 142
88. خوجا ئۇلادلىرىدىن بولغان توپىلاڭچىلار باشلىقى ۋەلىخان قوزغىغان توپىلاڭ قانداق تىنچىتىلغان؟ 145
89. 1864-يىلىدىكى دېھقانلار قوزغىلاڭلىرى نېمە سەۋەبتىن كۆتۈرۈلگەن، بۇ قوزغىلاڭلارنىڭ ئاقسۆڭىتى قانداق بولغان؟ 146
90. بۇرۇلتوقايدىكى بوز يەر ئاچقۇچى دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ جەريانى قانداق؟ 148
91. باندەت ياقۇپبېگ شىنجاڭغا قانداق تاجاۋۇز قىلىپ كىرگەن؟ 150
92. قازاقلارنىڭ چارروسىيەگە قارشى قەھرىمانى تازا بېكىننىڭ قەبىلىسىنى باشلاپ ۋەتەن قوينىغا قايتىپ كەلگەنلىكىنىڭ جەريانى قانداق؟ 152
93. چارروسىيە ئىپىلىمىزنىڭ ئىلى رايونىنى قانداق قىلىپ ئۆكتەملەرچە بېسىۋالغان؟ 154
94. زو زۇڭتائىنىڭ قوشۇن باشلاپ غەربكە يۈرۈش قىلىپ شىنجاڭنى قايتۇرۇۋېلىش ئۇرۇشى قانداق غەلىبىگە ئېرىشكەن؟ 156
95. گۇمۇدى ئۇرۇشىنىڭ جەريانى قانداق بولغان؟ 159

96. چەت ئەل قاراچىلىرىدىن قورقمىغان گېگەن گۇنگېجالاسان چارروسىيىنىڭ تاجاۋۇزچى قوشۇ-
 161 نى قانداق قاتتىق ئەيىبلەنگەن؟
97. ئىلىنى قايتۇرۇۋېلىش سۆھبىتى قانداق ئەگرى-ئوقايلىقلارنى باشتىن كەچۈرگەن؟ 163
 98. 1907-يىلىدىكى قۇمۇل دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ پارتلاش سەۋەبى نېمە، ئۇنىڭ ئاقىۋىتى قانداق
 165 بولغان؟
99. شىنخەي يىلىدىكى ئۈرۈمچى (دېخۇا) قوزغىلىڭىنىڭ جەريانى قانداق؟ 166
 100. شىنخەي يىلىدىكى ئىلى قوزغىلىڭى قانداق غەلبە قىلغان، ئۇ پۈتۈن مەملىكەتتىكى شىنخەي
 168 ئىنقىلابى ھەرىكىتىگە قانداق تۆھپە قوشقان؟
101. 1912-يىلىدىكى قۇمۇل دېھقانلار قوزغىلىڭى قانداق ھىيلە بىلەن باستۇرۇلغان؟ 170
 102. 1912-يىلىدىكى تۇرپان دېھقانلار قوزغىلىڭى قانداق باستۇرۇلغان؟ 172
 103. چىرا كەنتى ۋەقەسى قانداق ئىش؟ 173
 104. شىبە خەلقىنىڭ فېئوداللىرىغا قارشى تۇرۇش كۈرىشىنىڭ ئاقىۋىتى
 174 قانداق بولغان؟
105. شىنجاڭدىكى بۇرژۇئا ئىنقىلابى ھەرىكىتى قانداق مەغلۇپ بولغان؟ 176
 ئاخىرقى سۆز 179
 چوڭ ۋەقەلەر يىلنامىسى 182